Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 232 (9914) 1975 чылдың октябрь 3, пятница

1925 чылда үндезилеттинген

Өртээ 2 коп.

КРАСНОЯРСКИНИҢ МИЛЛИОНУ

КРАСНОЯРСК. (СЭТА-ның корр. А. Щигленко). Красноярскиниң тараажылары сентябрь 30-ге чедир күрүне шыгжамырынга бир миллион тонна тарааны урганнар. Ол дээрге тоску беш чылдың дооштур чылының даалгазының чартык кезиинден хөйдүр.

Бир эвес крайның мурнуу талазында тараа ажаап алыышкыны доостур чыгаан болза, сонгу чүктүн көдээ ажыл-агый районнарында ол ажыл амгы үеде түлүктеп турар. Ол черлерде боттарының ажыл-агыйларынга тараа ажаап алыышкының доозупкан механизаторлар бөлүктерин дузалажыры-биле чорудуп турар. Крайның бүгү тараа шөлүнүн бешки кезээнин тараазын бастырары арткан. Күрүнеге тараа садары хүннүн-не улам көвүдеп турар.

СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур!

Күскү хову ажылдарының хүн демдеглери

ОРГАНИЗАСТЫГ ДООЗАР

Тываның ажыл-агыйлары дүжүт ажаалдазын доозарының чугула үе-чадазында келген. Бо ажылды шынарлыг, бедик темпилиг чорударының бар аргаларын ажыглап, келир чылдың чаагай дүжүдүн өстүрериниң магадылалы — үрезин уруп алыышкының, аңгыс андарылгазын чорудуп турарлар.

Республиканың статистика эргелелиниң сентябрь 29-та медээзи-биле алырга, ажыл-агыйлар ажаап алза чогуур 258637 гектар тараа культураларындан 154431 гектарны кестирген — 89,7 хуузу болуп турар. Тараа болгаш тараа-бөбы культураларны 153115 гектарны бастырган — 99,2 хуузу, 661304 центнер тараа шаннарда урдунган. Бир гектардан ортумаа-биле 4,3 центнер дүжүт алдынган.

Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем, Эрзин районнарда кестинген тарааның 100 хуузу ажаап алдынган. Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем, Кызыл районнарда кестинген тарааның 95,9—99,8 хуузу ажаап алдынган. «Көк-Тей», «ҮТКА 25 чылы», «Ак-Туруг», «Шивилиг», «Сукпак», «Дөш-Терезин» совхозтар тараа ажаалдазын доозупкан. Дуржулга станциязы, «Барлык», «Кызыл тук», «Бүрен», «Кызыл тараачын» совхозтар болгаш өске-даа ажыл-агыйлар доозарының кырында келген.

Ажаап алыышкының шиитпирлиг үе-чадазы келген. Бо ажылды дооскан ажыл-агыйлар комбайннарын өске ажыл-агыйларга дузалажыры-биле чорудары, ажылдың организастының бедидери эң чугула. «ҮТКА 25 чылы», «Ак-Туруг» совхозтар «Улуг-Хая» совхозче, «Көк-Тей» совхоз «Саян» совхозче чамдык комбайннарны чоруткулаары ол ажыл-агыйларда дүжүт ажаалдазын дүргедедиринге биче эвес идигни берген.

Кукурузаны ажаап, силостаарының темпизин дүргедеткеш, республика ниитизи-биле 18705 ганы ажаап алган. А картофельдин 82,9 хуузу, ногааларның 54,6 хуузу ажаап алдынган. Картофель ажаалдазын Эрзин район дооскан. Улуг-Хем, Таңды, Каа-Хем, Кызыл, Барыын-Хемчик, Бии-Хем районнар ону доозар чыгай берген, «Тыва», «Алдан-Маадыр», «ҮТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», «Улуг-Хая», «Тиилелге», «Шамбалыг» совхозтар болгаш өске-даа ажыл-агыйлар бо ажылды дооскан.

Республикада 63325 га күскү аңгыс андарттынган, азы план 44,9 хуу күүсеттинген. Аңгыс андарылгазын шүүшпен организастаанындан Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарда планның чугле 21,6—36 хуузу күүсеттинген.

Доозукчу чылдың дүжүт ажаалдазында узамдыгыышкынны кызырып, темпини бедиткеш, бо ажылды организастыг доозарының бүгү хемчеглерин алыры партия, совет органнарның, ажыл-агыйлар удуртукчуларының, специалистериниң мурнунда хүннүң чугула сорулгазы болур.

АЖЫГЛАЛГА КИРЕР ШАЛЫПЧЫ ТУДУГДА

«Сибирьстальконструкция» трестиң монтажниктери «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийги ээлчээниң тудуунда боттарының үлүг-хуузун киришпирип турар. Олардан комсомолчу Николай Портягин, Николай Хуснуллин ам кургаг руда складында шалыпчы ажылдап, хүннүң нормазын 120—130 хуудан кудулатпайн турарлар.

ЧУРУКТА: Н. ХУСНУЛЛИН биле Н. ПОРТЯГИН ажыл үезинде.

БЕШ ЧЫЛДЫЫН РАПОРТТААШ...

АК-ДОВУРАК ХООРАЙ. (Телефон-биле). Бо чылдың сентябрь 29-та «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының коллективи тоску беш чылдың планныг даалгазын хуусаа бетинде чедиишкиниин-биле күүседипкенин рапорттаанар. Олар беш чылдың даалгазында айытканын ёзугаар 237 мун сорттуг даг-дүгүн чуртка бергени ол.

Беш чылдың планныг даалгазын чедиишкиниг боттандырарынга улуг мастер Сагид Гайдуллин удуртқан бир дугаар ээлчег, Саяа Төлээниң башкарганы үш дугаарлыг ээлчег чыл санында күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Бо ийи ээлчегнин кижилери беш чыл планнарын база күүседипкеннер. Ынчангаш фабрика коллективи пландан ажыр 1300 тонна даг-дүгүн арыглаарынче кирген.

АЖЫЛ-ИШ ИЗИГ ТҮЛҮК

АК-ДОВУРАК ХООРАЙ. (Телефон-биле). «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийги ээлчээнин тудуунда шалыпчы ажыл-иш хайныккан. Кара-Даштың кара-кара даглары-биле демчээрежип, оларның-биле деңнежир чыгай берген ол улуг тудугнуң корпустарында дуңзаалаашкыннар, каннаашкыннар дүн-хүн-даа чокка уламчылап, чырыткыланайнып-ла турар. Бо тудугже хоорайның бүгү-ле күжү мөөнеттинген. Монтажниктер, тудугжулар, даг ажылчыннары, даг-дүгүнүң арыглакчылары дээш черле кымнарны чок дээр. Шак ынчаар дуза кадып, ажылдан келгеннер саны 600 четкен.

Комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының ажыл-ишчилериннен 239 кижи ийги ээлчег тудуунда база кээп ажылдай берген. Олар кол корпустуң 24, 80, 32, 40 метр бедик каттарында барганнар.

А. ЧЫЧААН-ООЛ.

«Асбест дээш» солуннуң редактору.

ССРЭ-НИҢ СТАНДАРТИЗАЦИЯ АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫНГА, ИНЖЕНЕРЛЕРИНГЕ, ЭРТЕМДЕННЕРИНГЕ, БҮГҮ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА

Эргим эштер!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-де стандартизация албан черлериниң ажылчыннарынга, инженерлеринге, эртемденнеринге, бүгү ажылдакчыларынга бистиң чуртка күрүнеиң стандартизациязын тургускаңындан бээр 50 чыл болганы-биле холбаштыр изиг байырны чедирип тур.

Чартык чүс чыл мурнунда ССРЭ-ге стандартизация организастыг болгаш материалдыг үндезинге тургустунуп, күрүне хоойлузу бооп күштүг болган болгаш техниктиг политиканың мөөциеттинген илерээшкини бооп, продукцияның техника-экономиктиг көргүзүглерин бедидериниң, күш-ажылдың айыыл чок аргаларын сагыырының база бойдус камгалалын хандырарының дээштиг чепсээ апарган.

Стандартизация социалистиг тургузуушкунуп бүгү-ле үе-чадаларында улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге улуг рольдуг бооп, чаа техникага, Совет күрүнеиң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарынга үндезилээш, будурулгеин техника талазы-биле чаартып тургузарынга дузалап келген.

ССРЭ-ниң Күрстандартының, министерстволарның болгаш ведомстволарның, будурулге каттыжыышкыннарының, заводтарның болгаш фабрикаларның, эртем-шинчилел институттарының болгаш конструктор бюроларының ажылдакчылары амгы үеде ниитиниң будурулгезиниң ажыктыг чоруун улам улгаттырарының хөрээнге, эртем-техниктиг депшилгеин шапкынчыдарынга, продукцияның шынарын экижидеринге, а ол ышкаш даштыкы экономиктиг харылзааларны калбартырынга, социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырарынга стандарттарның организакчы ролүн бедидер хүлээлгелиг.

Стандарттарны сайзырадып, каттыжыышкыннарга болгаш будурулге черлеринге продукцияның шынарын башкарар каттышкан системаларны калбаа-биле ажыглап, күрүнеиң шынар демдектиг кылыгларны будурерин көвүдедип, стандарттарны сагыыры дээш негелдеин бедидери, будурулге болгаш технологтуг корум-чурумну бедидип тургаш, ада-чурттуң болгаш даштыкының-даа мурнакчы дуржулгазын улам долузу-биле ажыглаары министерстволарның болгаш ведомстволарның, стандартизация албан черлериниң органнарының эң чугула сорулгазы болур.

Партия болгаш ажыл-агый удуртукчулары, стандартизация албан черлериниң ажылчыннары, инженерлери, эртемденнери, ажылдакчылары моон соңгаар-даа комплекстиг стандартизацияны кызымаккай сайзырацгайжыдар, оларны чогуур үезинде долузу-биле ажыглап, сагыырын чедип алыр, тоску беш чылдың даалгаларын чедиишкиниг күүседири база СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткууру дээш социалистиг чарышка улуг үлүүн киириштирер дээрзинге быжыг бүзүрелиг СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илередип тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-ниң МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Совет стандартизацияның тургустунганындан бээр 50 чыл болган. Ооң төөгүзү 1925 чылдың күзүүнден эгелээн. Ынчан Улус Комиссарларының Чөвүлели Күш-ажыл болгаш камгалал чөвүлелиниң чанынга стандартизация талазы-биле Комитет дугайында дүрүмү бадылаан. Аңаа ол чугула ажылды удуртуруп дааскан. ССРЭ-ге күрүне стандартизациязы улус ажыл-агыйын план ёзугаар удуртурунуң эң чугула айтырыгларын шиитпирлээриниң күчүлүг системазы апарган. Октябрь 1-де ССР Эвилелиниң Улуг театрынга совет стандартизацияның 50 чылынга холбаштырган байырлыг хурал болган. Аалчылар арааныга — стандартизация талазы-биле элээн хөй делегёй болгаш национал организацияларның төлөөлекчилери база олурганнар. Хуралды Моссоветтиң күүскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов ажыткан. СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга соңгаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы В. Н. Новиковка сес берген. ССРЭ-де стандартизация албан черниң ажылчыннарынга, инженерлеринге, эртемденнеринге, бүгү ажылдакчыларынга СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагаазын ол номчуурга динмиттиг адын часкаашкыны болган. ССРЭ-ниң Күрстандартының даргазы В. В. Бойцов илеткел кылган.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны улуг сорук киришкини-биле хүлээп алганнар.

(СЭТА).

ТЕС УНУНУҢ ШЫНААЗЫНДА

«1975—76 чылдарда ниитиниң малын чем-биле хандырарының болгаш кыштаглаашкынны чедиишкиниг эрттирер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың июль айда хүлээп алган доктаалында чеже хире хемчээлдиг сигенни, будук-бүрүнү база оске-даа чемнерни белеткээрин районнар аайы-биле хуваап, бо улуг сорулганы чедип алырының тодаргай хемчеглерин айыткан.

Ол хемчеглериң бирээзи болза, Тес хемнин унунда үнген чаагай дүжүттүг шынаа сигенин болгаш хыыргыышты кайы-даа районнуң колхоз, совхозу белеткээр, ол ажылды үзүктелдирип болбас деп ук доктаалда айыткан.

Тестиң шынаазы... Тес-Хем районнуң мурнуу-барыын талазында чаттылын баткан кезек-кезек чыраалардыг бо шынаа калбакдаа, делгем-даа. Тес хем бо шынаага келгеш, каш адырланы берген, ынчангаш ол үргүлчү шык чыдар болгаш ооң оът-сигенин терен үпер. А чогум хыыргыып тулаалыг черлерде үнген, ам дээрезинде, шынаа доңмаанда ону белеткээри берге — ол черлер малгаш-баларлыг. Республиканың элээн хөй, ылаңгыя барыын талакы районнарының ажыл-агыйларындан келген сигенчи бригадалар мында эвээш эвес мал чемин белеткээн. Эрткен айның соолгу хүннериге чедир республиканың ында ажылдап турар 13 ажыл-агыйының сигенчи бригадалары Тес шынаазындан ниитизи-биле 5 мун 700 тонна сигенни белеткээн.

Ам ында ажылдап турар чамдык бригадаларның ажыл-ижи-биле танышып көрээлиндер. Тус-тус районнарның ажыл-агыйларындан келген сигенчи бригадалар өглери күзеглээн азы чазаглаан аалдар ышкаш, кезек-кезек черлерде тиккилээн болду. Ону республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң саналын ёзугаар ынчаар организастаан. Чүге дээрге бригадалар бир бөлүк черде чурттап, ажылдап турар болганда, олар бот-боттарының аразынга маргыжып-чаржырынга, ажылын хынажырынга болгаш ажыл-амыдыралының айы-биле дузалажырынга-даа эптиг болур.

ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИ ДЭЭШ

...Баштай барган аалывыс ыраккы Мөңгүн-Тайга болгаш Чөөн-Хемчик районнарның колхозтарындан база совхозтарындан келген сигенчи бригадаларның өглери болду. Маңаа чайын эртелеп келген болгаш Мөңгүн-Тайгадан келген сигенчилер планныг онаалдаларын эки күүседип турар. Чижээлээрге, «Малчын» колхозтан келген 17 кижи составтыг бригада 200 тонна сиген планын 210 тонна, а мөген-бүренчилер ол хире хемчээлдиг планын 20 тонна ажыр күүсеткен. Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң сигенчилери 1500 тонна сигенни белеткеп, оскелерден эң дээре көргүзүглүг бооп турар. Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтан келген кижилер 700 тоннаны белеткээн.

Ындыр болзажок чамдык ажыл-агыйларның сигенчилери хожудан турар. Чижээлээрге, «Тыва» совхозтуң бригадазы чоокта чаа келгининден 500 тонна планындан чүгле 50 тоннаны белеткээн. Ленин аттыг колхозтуң сигенчилери планының чартынын безин күүсетпээн.

Тес шынаазында ажылдап турар кайыдаа райондан келген бүгү сигенчилериниң шуптузу кызымаккай ажылдап турар. Ынчалзажок оларның ажыл-амыдыралынга саат ужураштырып турар четпестер эвээш эвес.

ПРЕССТЕР ҮРЕЛГЕН

Мында ажылдап турар кижилер сигенни кезип, болгеш, пресстээш, сараттап турар. Чүге дээрге ону автомашиналарга чүдүрерге арбын кирер. Ынчаарга амгы үеде элээн каш бригадаларның пресстери үрелгенин бригадирлер биске хомудап чугаалады. «Мөген-Бүрен» колхозтуң сигенчи бригадазының бригадири М. Дарым-Базырның чугаазы бо:

— Ажыглап турар машина-техникавыс үрели бээрге, бергедей бээр-дир бис. Президис ам шуут үрелген. Сигенни аңаа сараттап тур бис. Кызылдың районнар аразының сельхозтехника черинден келген техниктиг дуза машиназында ынныг чүүлдер чок боор-дур.

Бо ышкаш хомудалдар өске-даа бригадалардан дыңналып турар.

Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары ырак черже чоруткан кижилериниң амыдырал-чуртталгазынче эки кичээнгей салбайн турар. Бистиң чоруп турган үевисте «Мөген-Бүрен» колхозтуң бригадазында чем аймаа үзүлген турган. Кара шай, хаарган далганын өске чүве чок. Далганы база төвер четкен. Тес шынаазында келген бүгү бригадалар ажыл-агыйларындан хүнезиннеиин ап турары ажылга кончут саттыг. Эштен ангыда хлеб, далган, үс, чигир аймаа дээш өске-даа чугула продуктуларны бо черге төпчүдүп садыглаары негеттинип турар.

Ооң-биле чергелештир медицина дузаламчызының дугайында айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн. Күс дүжүп, ооп эгелээнинден чамдык бригадаларда улус аарып турар фактылар бар. Эң аймаа-биле бригадалар хандыртынмаан.

Тес шынаазынга сиген белеткели ам-даа уламчылаар апаар. Дыка хөй ажыл-агыйларның бригада кежигүннери тулаалар дона бээрге, хыыргыып кезилдезинче киреринге белеткеннин турар. Ынчангаш соок үеде ажылдаар улустуң чурттаар черинин, чылыг идик-хевиниң дугайында, төпчүттүнген аш-чем хандырылгазының, техниктиг болгаш медицина дузаламчызының дугайында айтырыгларны хамаарышкан черлерден амдыгаштан шиитпирлээри чугула.

С. МААДЫ.

ЧУРУКТАРДА: «Малчын» колхозтуң мурнакчы сигенчилери чолаачы Д. Аңшаоол (үстүнде); К. Ондар-оол, К. Салчак, М. Хертен.

ТДЛТЭШИ 30 ХАРЛААН

Тыванын дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институту 30 чыл болган юбилейин демдеглеп эртирген. Юбилейге турасканкан байырлыг хуралга СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң удуртур ажылдакчылары, республиканың хөй-ниитизинин төлээлери, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының Сибирь салбырының эртемденнери киришкен.

Эртем-шинчилел институтунуң 30 чыл дургузунда ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелди институттуң директору төөгү эртемнериниң кандидады Ю. Л. Аранчын кылган.

30 харлаан коллективке байыр чедириишкининин бижиктерин тывыскан. Байырлыг телеграммалар, эки күүсөшкиннер хөй болган.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин эртемшинчилел институтунуң коллективиниң мурнунда турар чугула сорулгаларга доктаап, чүве чугаалаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары С. Х. Красный Тыва АССР-ниң эртемининг алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты филология эртемнериниң кандидады З. Б. Чадамбага тывыскан дугайында бижикти тывыскан.

ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрификация министерствозунуң будурулгелериниң болгаш организацияларының, будурулге участоктарының мастерлерин ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаннаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Чарлыы

Планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге эң-не бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш шаннаары болза:

РСФСР-НИҢ ТЫВА АССР-ДЕН

«Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле

Федор Филиппович Чистобаев — Тыва электри четкизинин мастери.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1975 чылдың август 27.

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ

Комсомолга чаа документилер солуушкунунга белеткелди болгаш ону чорударын Каа-Хем районнуң комсомол организациязы ук айтырыгны ВЛКСМ обкомунуң пленумунга чугаалажып көрген соон-дарый эгелээн. Районнуң бүгү-ле комсомол эге организацияларынга болгаш болуктеринге хураалдар калбарган, комсомол комитеттеринге болгаш ВЛКСМ райкомунга семинарлар эрткилээн.

СЭКП болгаш ВЛКСМ райкомнары комсомол документилериниң солуушкунунуң талазы-биле чугула ажылды бедик деңнелге организастыг эрттирер дээш тодаргай хемчегларни ап чоруткан. ВЛКСМ райкомунуң дөртку пленуму комсомолга чаа документилер солуушкунун болгаш аңаа белетькелди чугаалажып көргеш, ук айтырыгта хамаарышкан бүгү ажылдарны планнаан. Комсомол амыдыралынга улуг болгаш политиктиг ажылды баштай шак ынчаар эгелээн турган.

СЭКП райкомунуң бюрозунуң хуралынга комсомол документилериниң солуушкунунга хамаарыштыр партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген болгаш бо талызы-биле ап чорудар хемчегларни бадыгаан. Партия болгаш комсомол организацияларының семинарларынга партия документилерин солуурунуң болгаш аңаа белеткелдиң үезинде парторганизацияларның чоруткан ажылының дуржулгазын коммунистериң чугаалап бергени улуг ужур-дузалыг болган, СЭКП райкомунуң бюрозу комсомол документилериниң солуушкунунга белеткелдиң канчаар чоруп турарының дугайында ВЛКСМ райкомунуң секретарының дыңнадыын алган.

Чер-черде партия организацияларының бюро кежигүннери болгаш чамдык коммунистер комсомолчулар-биле хууда беседалажыышкынны чоруткан. Бо ажыл «Совет Тыва» (партком секретары А. Натпит-оол), «Буруңгаар» партбюро секретары С. Кумажык), «Тинаелге (партбюро секретары С. Дадар-оол) совхозтарда багай эвес. Черле ынчаш СЭКП болгаш ВЛКСМ райкомнарының харыысалгалыг ажылдакчылары каяа-даа чорааш комсомолчулар-биле чугаалажып, оларның ажыл-ижи-биле таныжып турарлар. Оон ыңай «Сээн комсомол билединг», «Комсомол биледи эрес-маадырлыг чоруктарже кыйгырып тур» деп кежээлерни болгаш комсомол хуралдарын эрттиреринге партия эге организациялары, партболуктер дузалажып, коммунистер оларны организастажын база киржип келгеннер.

Комсомолдуң чаа документилерин баштай-ла күш-ажылдың мурнакчыларынга, өөредилгениң тергиннеринге байырлыг байдалга тыпсып турар. Чижээлээрге, Сарыг-Сеп болгаш Бүрен-Хем суурнуң комсомолчулары Ада-чурттуң Улуг дайынындан ээп келбээн дайынчыларның тураскаалының чанынга чаа билеттерин алган. Райпода (секретары Н. Семечкина), районнуң кижи эмнелгезинде (секретары Г. Федорова) партия организациялары комсомол документилериниң солуушкунун болгаш аңаа белеткелди организастыг удурткан.

Оон-биле кады «Ленинчи орук», «Кызыл тук» совхозтарда, ыяш ажыл-агыйында, амыдырал хандырылга комбинадында партия организациялары ол черлерде комсомол организацияларынга бо талазы-биле кошкак дузалап турар. Комсомол документилериниң солуушкуну — политиктиг чугула чемчег. Оны организастыг эрттирер талазы-биле хемчегларни СЭКП райкому, чер-черде партия эге организациялары болгаш партболуктер ап чорудуп турар.

К. ДОҢГАК,
СЭКП райкомунуң инструктору.

Профэвилел организацияларында

КҮШТҮ ЧӨП АЖЫГЛААР

Барыын-Хемчик районнуң профэвилел организациялары СЭКП райкомунуң удуртулгазы-биле ажылчы чонну коммунистиг өзуга кижизидеринге болгунуң үлүүн киириштирбишаан, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинитпирлерин амыдыралга боттандырарыныче оларны мобилизастап турар.

Районнуң профэвилел чөвүделинде профэвилелдиң үш райкому, каттышкан ийи профэвилел комитеди, профэвилелдиң ажылчын дөрт комитеди болгаш профэвилелдиң 80 ажыг эге организациялары бактаап турар. Олар шупту 9100 кежигүнүң хараа туткан. Бо улуг күш беш чылдың болгаш доозукчу чылдың планныг оналдаларын күүседиринче чонну организастаар талазы-биле партия организациязының өзүлүг дузалакчылары апарган.

Кайда-ла партия организациязы профэвилелдерни тодаргай удуртуп, оларга боттуг дузаны көргүзүп турар болдур, ында ажыл-иш таарымчалыг бооп турар. Ындыг чижектерни көрүп болур.

«Тыва даг-дүгү» комбинатта каттышкан профэвилел комитеди (даргазы Д. Дүктен-оол) ында партия организациязының удуртулгазы-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар. Бо профэвилел организациязы ажылчыннар өргүзүнга социалистиг чаршыты калбартыр ажылды холга алган. Оон түнелин үргүлчү үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап-мактап турар. Бо хүннерде чеди чүс ажыг ажылчын, 22 бригада болгаш эвлчег коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик аттың төлептиг эдилекчилери. Ам ол ат дээш 1351 кижи демисежип турар. Бо чорук комбинатка күш-ажылны кедүрлүүшкүнү болдурган.

«Тыва даг-дүгү» комбинатта профэвилел активиниң тускай школазын ажыткан. Аңаа профэвилелдиң активчилери боттарының билиин бедидип, профэвилелдер ажылының дуржулгазын шиңгээдип ап турарлар. Оон ыңай коммунистиг күш-ажылдың үжен ажыг школазы база ажылдап турар. Аңаа ажылчыннарның боттарының мергежилин бедидип, эртем-техниканың челиишкиннери-биле таныжып, дуржулга солчуру чаңчыл болу бергей.

Профэвилел комитеди ажылчыннарның болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле өскүн хемчегларни ап келген. Ажыл шаңы үзер, арвагаар болгаш хөй-нитимин чурумун үрээр кижилерни профэвилел хуралдарынга чугаалажып, олардан негелдеп шыңгыыраткан. Чамдык ындыг кижилериң шаңнал ак-шазын казып, дыштанылга черлериче чоруур путёвкаларын соңгаарладып, янзы-бүрү административтиг хемчегларни ап турганының түңнелинде байдал көскүзү-биле экижээн.

Ак-Довурак хоорайның автотранспорт будуруулгазында профэвилел комитеди (даргазы В. Кончук) база багай эвес ажылдап турар. Мында 129 ажылчын — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, а 150 кижи база 10 бригада ол ат дээш демисежип турар. Бо коллективте 40 ажылчын доозукчу чылдың планныг оналдаларын долу күүсеткеш, ам 1976 чылдың үлүүнде ажылдап турар. А № 208 орук эргелелинде профэвилел комитединиң ажылы база багай эвес. Ынчангаш бо коллективтер социалистиг чаршытың мурнукчу одуруун үргүлүү эвлеп келгеннер. Ындыг коллективтер Барыын-Хемчик районда эвээш эвес.

Районнуң профэвилелдер төвүделиниң чамдык комитеттери боттарының ажыл-чорудулазынга профэвилел активин болгаш кежигүннерин хошкак киириштирип турар. Маңаа хамаарыштыр «Барлык», «Дөң-Терезин» совхозтарның, № 1469 орук эргелелиниң болгаш өске-даа черлериң профэвилел комитеттерин чугаалап болур. Ол комитеттерниң даргалары О. Кууларр, Д. Ооржак, С. Тойба олар ажылды экижидип шыдавайн турарлар. Оларда соолгу үеде профэвилел кежигүнүнге киргеннер ховар, дадывыр хавырылдазы безин багай.

Ажылчы чонуң хомудалдарынче сагыш салыры чугула. Ындыг турбуже чамдык профэвилел комитеттеринде чонуң хомудалдарын коор комиссияларның ажылы сула. Чижээлээрге, «Дөң-Терезин» совхозка Ооржак Ырынчак дээрзи ажылдан үндүрткен турган. Ону хынап кээрге, ол 11 удуртуну өзин совхоз директору Я. Доржу профэвилел комитединиң төөшээрели чокка үндүрген болган. Ол-ла совхозтуң ажылчыны Елена Куулар база ындыг байдалга таварышкан. Профэвилел комитеди бо кижилерни ажылынга сүд дамчыштыр катап арттырган, ажылдаваан хүннерин төлеттирип бергей.

«Дөң-Терезин» совхозтуң 75 ажылчыннарының күш-ажыл дептери чок болганы база илерээн. Бар күш-ажыл дептерлериниг оларның ажылдан үнгенин болгаш киргенин демдеглевейн турган. Совхоз ажылчыннарга мал сүрдүрүп чорударда, оларның харыысалгалыг болуруунуң дугайында кандыг-даа документ кылбайн, керээ чарбайн турар. Оон уламыдан самчыгдалдар тыптып турар. Ындыг байдал «Барлык» совхозта база бар. Ында профэвилел комитеди бирги чартык чылда совхоз-биле күш-ажылчы керээ чарбаан болган.

Сүт заводунда, амыдырал хандырылга комбинадында будуруулге планнары күүсеттинмейн турар. Бо коллективтерде партия организациялары профэвилелдер комитеттериниң ажылынче кичээнгейни сулаткан.

Амгы үеде профэвилелдерде отчёттар болгаш соңгуулалар эртип турар. Профэвилелдериниң ажылын экижидиргие ол улуг ролдуг ойнаар ужуртлуг.

Х. МОНГУШ,
бистиң корр.

КҮЗЕНЧИГ ААЛЧЫ

Арыг-Узуу ажылчын кооперациязында мурнакчыларның саны ай, квартал санында немежип турар. Оларның бирээзи Е. В. Ерофеев хамаарышкан участогунда эки ажылдап, чонунга хүндүткелдиг бараан болуп чоруур. Ол автолавкада чолаачы-садыжы кижи.

Ефим Васильевич беш чыл иштинде «УТКА 25 чылы» совхозтуң үш салбырларының ажылчыннарын хереглелдиң эргежок чугула бараннары-биле хандырып турарындан аңгыда, «Ак-Туруг» совхозтуң ырак-узак черлерде малчыннарын база эргип, кезип турар.

Автолавка садыгжызы садыгларының чаа арга-хевирлерин дилеп, тып чоруур болгаш мергежилинге ханы бердинген кижи. Ол кайы-бир малчын чагыг киирген болза ылап-ла демдеглел дептеринге киир бижип алыр. Ол бүгүнү колдуунда күүседип эккээринге малчыннар аңаа бүзүрээр.

Е. Ерофеевтиң башкарган автолавказы аалдар оюп эртпес, Малчыннарга хүндүткелдиг садыгжы-чолаачы оларның хүн бүрү келир күзенчиг аалчызы апарган.

Чон-биле харылзаалыгда кандыг-даа ажыл чедиишкинниг. Чогум-на оон ужурунда Е. Ерофеев ай, квартал планнарын хуусаазында күүседип, башкарып чоруур машиназын камныг эдилеп, мурнакчыларның одуруунга баштай кирген.

Ам Е. В. Ерофеевтиң ажылы алаян чиигээн дизе частырыг болбас боор. Чүге дээрге чоокта чаа райпога келген чаа автолавканы чүгле «УТКА 25 чылы» совхозтуң малчыннарын харылаар кылдыр быжыглаан. Оон түңнелинде садыгжы-чолаачы Ерофеевтиң автолавказы «Ак-Туруг» совхозтуң девискээрин тускай тургускан график өзүгаар эргип садыгларны көрдүнген.

К. КОМБУ.

«СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга Челябинскиниң металлургия заводунуң коллективи ажылышчы өзү-биле харылаан: продукцияны саарар талазы-биле беш чыл планын хуусаа бетинде, сентябрь 15-те күүсеткен. Беш чылдың эгезинден бээр каңның болгаш холумак металлдарның 118 чаа хевирлерин ол шиңгээдип алган. Металл продукциязын будуреги 31 хуурга өскен.

ЧУРУКТА: № 3 электрокаңзилдириг цегиниң маска салбырының мурнакчы дарганнары (солагай талазынган оң талазынче) масканың машинизи В. И. Яковлев, дарганнарның бригадири, коммунист А. И. Реус, дарган Г. Ф. Амирханов. Чыл эгезинден бээр салбыр чыл хүлээлгезин ажыр күүседип, дарганнап ныл-ган 700 тонна үүлдү пландан ажыр будуруп үндүрген. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧУРУКТА: Ада-чурттуң Улуг дайынының идепкейлиг киржикчизи, Ленинградтың маадырлыг камгалакчыларының биреэзи, нурлавырда офицер, ам Сакн-Шушенское ГЭС-тиң тудуунда монтажниктер бригадири Федор Калужный.

М. ШТЫГАШЕВТИҢ фотозу.

Специалистиң индири

МОЧЕВИНАНЫ МАЛ ЧЕМИНГЕ АЖЫГЛААРЫ

Малдың продуктулуун бедидер төлөөде, оны долу үнелиг чемнер-биле хандырары эргежок чугула дээрзи билдингир болгай. Бистиң республиканың ажыл-агыйларының белеткел алгаш мал чемнеринде фосфор, каротин болгаш ылаңгыя хайлыр протеин чедишпес болуп турар.

Республиканың агрохим-лабораториязының кылган шинчилелдеринден алырга, 1974—1975 чылдарның кышкы азырал үезинде мал чеминде хайлыр протеиниң чедишпези 3822 тонна болган. Ол чорук чемни ажыглаарының үре-түңнелиниң куду болурунга, эвээш продукция алырынга чедирип турар. Чемнерниң белоктуг хоолузун бедидер болза, продукцияның единицазынга чемнер чарыгдалын эвээжедип болур дээрзин шинчилелдер көргүскеш. Мал чеминге белоктарны элбедириниң эки үндезини мочевина болур. Мочевина аңаа мал чемнериниң белоктарының 25—30 чедир хуузун солуп болур.

Үлетпүр мочевинаны бичин борбаандылар азы кристаллдар хевирлиг кылдыр будуруп үндүрүп турар. Борбаандылап каан мочевинаны кадагалаары кристаллдап каанынга бодаарта, эки болгаш шоолуг борбактажып тудушпас болур. Кээп турар мочевинада биурет даар үүл база бар турар. Ол мочевинаны будуруп алырының чорудулгазында тыпты бээр. Биуреттиң мочевинада бар хемтиичел будумел болур. Ону «А» болгаш «Б» маркалыг ийи хевирге будуруп үндүрүп турар. «Б» маркалыын комбикорм будуреринде кургаага хереглеп база концентраттар холуксаазының составынга киирип турар. «А» маркалыын эвилдиргеш, мал чеми шыгыдын бээринге ажыглап турар.

Мал ажылынга мочевинаны чем протеининиң немелде үнер дөзү кылдыр ажыглап турар. Бир килограмм мочевина кегженир малдарның рационунга 2—6 кг хайлыр протеиниң солуп болур аргалыг. Кегженир амытаннарның кергиенде сарсемиртилгеде аныяк малдарны, хойларны, 6 айдан өрү назылыг хураганнарны чемгерип болур.

Мочевинаны баштай 0,1—0,2 дозадан эгелээш, чогуур нормазынга чоорту чедирбишаан, ийи неделя дургузунда малга чиртип чаңчыктырар. Ону конукта малга бээриниң нормазы мындыг: саар инектерге 100—150 грамм; сагбас улуг инектерге — 70—80 грамм; 12 айдан өрү назылыг аныяк малга — 40—60 грамм; 6—12 ай назылыг бызаага, молдургага — 30—40 грамм; хойларга— 20—25 грамм.

Хонук дургузунда, мочевинаны бээриниң нормазын бүгү чемгерилге үелеринге бир дески кылдыр хуваар. Мыйыстыг бода малга болгаш хойга мочевинаны чем-биле холуп бээриин үре-түңнелдиин хөй санныг шинчилелдер бадыткаан.

Мал чеминге чедишпейн турар мочевинаның 30 хуузун солуп болур ол хире санныг мочевинаны малга чемгерерин сүмелеп турар. Чем рациону белок-биле байлак болза, мочевинаны эвээшти бээр. Малды чаңгыс-ла сиген-биле азы өске бөлүүн чем-биле чемгерерге мочевина багай ажыглаттынар. Крахмалдыг азы тараалыг чемнерге холуурга эки үре-түңнелдиг болур. Мыйыстыг бода малга болгаш хойга бээр концентраттар холуксаазынга немээр мочевинаның хемчээли — 1—1,5 хуудан ашпас болур ужурлуг.

Мочевинаны ажыглаарының эң-не белен болгаш перспективалыг аргазы — ону силостаар массага холууру. Силосталырының чорудулгазында мочевинаның азодунуң дыка хөй кезээ — 30 чедир хуузу органиктиг кислоталарның аммонийлиг дустары болуп хуула бээр, ол кегженир малдың организминге эки ажыглаттышар. Органиктиг кислоталарның бары база силоска мочевинаның бир дески хуваттынары оон корен болур салдарын чайладып турар.

Бир эвес силосту салыр үеде мочевина азоду-биле байлакшытпаан болза, ону мал чемгерер мурнунда база кылып болур. Чемгерилге савазынга бир килограмм силосту салгаш, олче 3—5 грамм хире мочевинаны урупкаш, ыяк былган холуур, чемни шыгыдын болур. Мочевина холаан судосту мал аажок чиир.

Республиканың мал чемниниң балансызынга ылаңгыя дүжүт чок болган чылларда саваң кол черни эвлеп турар. Ону шын ажыглаары хончуг чугула ужур-дузалыг. Оон шынарын база малдың чиксээр болурун ону эки белеткеп турган чедип алыр. Саванны малга бээринге белеткээринин дөрт аргазы силостаарды болур. Саванны силостаарда оон бир тонназынга 2—3 кг мочевинаны холуп болур. Саваң шыгыдар ужурлуг сугга мочевинаны эвилдирип алыр. Ынчаар кылган саванның бир килограммында 0,3 чемгерилге единицазы болгаш 20 грамм протеин бар болур.

Чем борбаандылаар хереселдиг ажыл-агыйлар борбаандыларны мочевина-биле байлакшыдып база болур. Ону кылырда бир тонна чиг-этке 15 кг мочевинаны холуп алыр.

И. ВАГЕЛАНОВ,
республиканың агрохимлабораториязының улуг зоотехниги.

Е. МУРЫГИНА,
зоотехник.

Ш е ф

Малды тодуг, чылыг болгаш хүр кыштагладырынга белеткел—амгы чугула айтырыгның биреэзи. Республиканың бүгү-ле чирлеринде кушту, болдунар арганы олче — малга чем курлавырын тургузарынче угландырып турар.

Самагалдай ортумак школаның өреникчилери, башкылар коллективи «Чодураа» колхозка барып, улуг дузаны чедирген. Ниитизи-биле 73 тонна будук-бүрүнү, 79 тонна бүрүнү белеткеп берген.

Ю. ЧҮЛДҮМ.

РОССИЯНЫҢ НАЦИОНАЛ ОКРУГТАРЫНДА

Сибирьниң соңгу чүгүнүң газы

Тюмеңниң соңгу чүгүнүң газ тывыкчылары ол черниң газын ажыглап эгелээн үеден бээр ак-көк одаар үүлде хонукта бирле дугаарында кайгамчык хөйну — 100 миллион кубометр бойдус газын казып тыпкан. Одаар үүлдүн хол берикчизи—полярлыг дээрбектиң мырыңай чанында Медвежьениг газ байлактыг черин эң шапкын темнилер-биле шиңгээдип ап турар. Газты комплекстиг белеткээриниң дөрт установказын ханы тундрада тургускан. Ол дээрге хонукта-ла 24 миллион кубометр ак-көк одаар үүлду шыктан болгаш өске-даа холуксалардан арыглаан ыяшаар аргалыг өзулуг-ла механизастаан заводтар-дыр. Тудугиниң блоктуг аргазын нептереткениң ачызында установкалар тургузарының хуусаазы дыка кызырылган. Бедиткен диэмериниң тывыш скважиналарын мөңге доңатка дилим шенеп көргени, өске-даа чамдык чаа үүлдерни нептереткени ооолгу үш чылда Медвежьеге газ тывыжын он катан көвүдүр арганы бергей.

Тоску беш чылдың доозукчу чылында Уралдың болгаш Россияның өске-даа районнарының индустриалдыг төптери сибирьжи нефтичилерден 34 миллиард кубометр чыгам бойдус газын алыр—ол эрткен чылдаазындан ол миллиард хөй болуру ол. СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр соңгу чүүлдерниң алган социалистиг бедик хүлээлгелериниң үүлдериниң бирээзи — оналдага немей 800 миллион кубометр ак-көк одаар үүлдү тывары болур. Газчылар бүгүн безин даражыдавгы, ону беш чыага ажылдарының калбак фронтузун белеткеп турар.

П. ПЕТРОВ,
(СЭТА-ның корр.).

Ямало-ненец национал округ.

* * *

Алдыы Тунгусканың графиди

Алдыы-Тунгусканың эриниде турар Нодинскиниң графит рудниги Сибирьде эң хоочун будуруулгелериниң бирээзи, ол будуруулгениң коллективи тоску беш чылдың эгезинден бээр пландан ажыр 600 тонна графитти казып тыпкан. Мурнунда алган социалистиг хүлээлгелеринге дагжылар ол сорулганы декабрьда чедип алыр кылдыр төлеваалаан турган.

Нодинск рудниги—чуртка шуткулга графизиниң кол берикчизи. Ам эвенки дагжыларының күженнишкиннери продукцияның шинарын белидеринге угланган. Будуруулгени чаарты дериринин плавын өзүгаар конвейерлерни автоматтыг арга-биле башкара бергей, ортенмес чагыларны түгүзүп, ажыг үеним даг-руда тывыжычын машиналарын болгаш механизмнерин тургузуп турар. Ол чорук электри хөмүр-ланы будуруулгелеринге хереглээр дээдги шинарлыг графитти будуруп үндүрер арганы рудниктиң коллективинге бергей.

А. ШИГЛЕНКО,
(СЭТА-ның корр).

Эвенки национал округ.

* * *

Калбак электрижидилге округу

Усть-Орда Бурят национал округтуң Аларь районунуң Ленин аттыг болгаш Калинин аттыг колхозтарынче электри дамчыдылгазының чаа шугумнарының тудуу доозулган. «Восток-сибирьэлектросельсторй» трестиң механизастаан колонназының тудугжулары-биле кады ол ажылдарны күүседиринге Иркутскиниң политехниктиг институдунуң студентилериниң «Энергия» деп тудугжу отрядының дайынчылары тергиилээн.

Амгы үеде округтуң бүгү колхозтары болгаш совхозтары Иркутскиниң энергосистемазындан электроэнергия-биле хандырынып турар, ол энергияның үлезинин Ада-чурт энергетиказының Братск болгаш Усть-Илимск ГЭС-тери, Ангарск ТЭЦ-тери, Иркутск ГЭС, өске-даа ол шыккы улуг электростанциялар чергелиг ындыг улуг станциялар болур. Иркутскиден болгаш Ангарскиден округтуң төвү Усть-Ордынскийже электри дамчыдылгаларының шугумнарын шойген. Ол шугумнар электри дамчыдылгазының он-он, түс-чус улазынар кылдыр идырылган, суурларны болгаш аалдарны механизастаан шаңнарны болгаш фермаларын, мал ажылының туттунуп орар комплекстерин хандырып турар. Бедик вольтулуг дамчыдылгаларның чагылары көдээ черлериниң чараш шинчизиниң чарылбас кезээ апарган.

Электродамчыдылганың шугумнарын эрткен чылдың төнчүзүнде Усть-Ордынский—Харат болгаш Тараса—Каменка аразынга шинтизи-биле барык 60 километр черге шойген. А ниитизи-биле беш чылдың дургузунда Ангараның үүлде оң талакы эрик кавыларынга безин электри хуваалдазының четкилери 500 ажыг километр быдараан болгаш ам үш чартык муң ажыг километр болуп турар.

Ам Усть-Ордынский—Олой болгаш Булай Аларь аразының чаа электромагистралдарын тудуп, Баяндаев районунуң «Ользоновский» совхозунче болгаш Эхирит Благат районунуң «Олойский» совхозунче электри дамчыдар хуваалда четкилерин бүрүнү-биле чаарты дерип турар.

А. ГАЙДАЙ,
(СЭТА-ның корр.).

Усть-Ордынский национал округ.

* * *

Ванзеваттың күш-ажылчы салгалы

Соңгу чүктүң Ванзеват национал суурунда чараштыр тутка чуртталга бажыңнарының бүдүн кудумчузу костүп келген, ол суур Обь хемниң эриктерин дургаар чаттылган. Балыкчылардың, анчыларның, башкыларның, ол черниң «Победа колхозунуң механизаторлары ыңла чаа бажыңнарже көжүп киргилээн. Дорт, калбак чаа кудумчуну СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг кудумчу кылдыр адаарын шинтпирлээн.

Суурнуң хоочун чурттакчыларының бадыткан турары-биле алырга, Ванзеват суур ийи үстен эвээш эвес чылдар туруп келген. Ынчалзажок ол аныяк шинчилиг болгаш чылдың эки-жип орар. Аңаа күш-ажылчы салгалдарның чижээлээрге, Соңгу чүктүң хоочун чурттакчылары—Молдановтарның ачы-хавыязы аажок улуг. Молдановтарның эң улуг назылыы—Александра Васильевна—чоокта чаа болунуң чүс чыл юбилейин демдеглээн. Колхозту организастаарында, ядыы балыкчылар турлаанга көдүрлүп келген чаа Ванзеваттың чаагайжыды туттуган баштайгы бажыңнарын тударында ол кадай идепкейлиг киришкен.

Ол күш-ажылчы салгалдың шиңгээдип алган тускай эртемнергежилин кижи санап четпес. Сураглыг балыкчы коммунист В. И. Молдановтуң ады бүгү округта сураглыг. Ол фамилияның төлөөлекчилери механизаторларның болгаш малчыннарның, ол черниң башкыларының болгаш көдээ Культура бажыңының ажылдакчыларының аразында бар. Обь хемни дургаар судноларны башкарып, Ванзеватка ужудуп келир самолёттарны-даа хандырып ажылдап турар. Харын чүгле Светлана биле Дмитрий Молдановтар төрөөн суурундан чорупкаан, ынчалза-даа тур: колхозтуң чорутканы өзүгаар олар техникумнарда өөренип турар, өөредилгезин досскаш, балык тывыжычын болгаш ветеринарияның дипломнуг специалистери болу берген ээй бээрлер. Найыралдыг күш-ажылчы салгал чылдын-на өзүп орар: Екатерина Ивановна Молданова чоокта чаа өг-бүлезинге он ийиги уругну божаан. Аңаа «Маадыр-не» хүндүлүг атты тывысканы-биле оон хөй санныг төреллери изиг байыр чедирген.

Р. ПАВЛОВ,
(СЭТА-ның корр.).

Ханты-манси национал округ.

* * *

Тундраның чаагай күзү

Соңгу чүктүң өөр-өөр кодан ивилерин кадарган ивижилериниң орук-маршруттары Аңчы далайдан Берингово далай чедир бүгү Камчатканы таварты эрткен. Ырак узак черлеп чайгы кожүүшкүннер чартык ортулуктуң чөөн талакы эриниде Наталия мугулдурунга барып доозулган. Коряк национал округтуң соңгу талакы ажыл-агыйларының күрүнеге ивилер дужаар чайчылчаан чери ында турар. Ивижилер алдарлыг-ла ажылдаанар. Кышкы үеде немелде чеитерилгени одарларга чайгы одарладыышкын-биле билдилиг дүүштүрүп холбаштырбышаан, олар ивилерин тергин эки семиртил алганнар. Округтуң соңгу талакы районнарының ивилерин күрүнеге бир-ле дугаарында дужаган ивижи ажыл-агыйлары 1975 чылга алган социалистиг хүлээлгелерин күүсединнен. Саналгаларның көргүзүп турарын өзүгаар алырга, округтуң ивижилери тоску беш чылдың планныг оналдаларын дыка ажыр күүседип турар.

М. ЖИЛИН,
(СЭТА-ның корр.).

Коряк национал округ.

Пландан ажыр

Семипалатинскиниң цемент заводуниң коллективи чылдың эгезинден барык 14 муң тонна цементини пландан ажыр бүдүрген. Бичангаш доозукчу чылда хүлээп алдынган социалистиг хүлээлгелериниң чугула чүүлү хуусаа бетинде күүсеттинген.

Ажылчын чер бүрүзүнге иштики курлавырларны коллективтиң ажыглааны чедиишкинге идигни берген.

Эки түңнел

Клецк районуның «Октябрь» колхозунда К. М. Кравчуктуң комбайн экипажы муң тонна картофельди казып алган. Республикага ындыг түңнел сорулга бир-ле дугаар чедип алдынган. Ажыл-агыйның механизаторлары дүжүттү шуусторулгалыг бөлүк ажылдаарының аргазы-биле чорудуп турар. Олар ийи эзлчег-биле ажылдап, гектар бүрүзүндеи 200-тен хөй центнер картофельди ап турар. (СЭТА).

ОРУККА ОЗАЛ-ОНДАК БОЛДУРБАЗЫНЫҢ КӨРҮЛДЕЗИ

1975 чылдың октябрь 1-ден 31-ге чедир орук шимчээшкининге озал-ондак болдурбазының талазы-биле чуртка Бүгү-эвилел көрүлдезин эрттирер. СЭТА-ның корреспондентизиниң дилээ-биле ол дугайын ССРЭ-ниң иштики херектер министриниң ораланчызы, иштики албанның генерал-лейтенантызы Б. Т. ШУМИЛИН чугаалап тур.

ОРУК ШИМЧЭЭШКИНИНГЕ озал-ондактыг чорукту болдурбас дээш чуртта хөй үүлдерни кылып турар. Сөөлгү чылларда ол сорулгаларны шиитпирлээринге ажык дузалыг практиктиг, организастыг хөй-хөй хемчегларни боттандырган.

Практиканың көргүзүп турары-биле алырга, автопарк дыка өзүп, ооң шимчээшкини аажок улгатса-даа, озал-ондак болу бээр чорукка үдүр янзы-бүрү комплекстиг хемчегларни ап турар черлерде бо талазы-биле эки түңнелдерни чедип ап турар. Москваның, Ленинград, Ярославль, Новосибирь областының, Приморье крайының болгаш өске-даа чамдык районнарның дуржулгазы ол дугайын бүзүрелдиг бадыткап турар, бо черлерде автомашиналыг авария, озал-ондак болур таварылгаларның саны көскүзү-биле кызырыдган.

Ынчалзажок ол эки дуржулганы оожум нептерелип турар. Туркмен, Армян ССР-лерде, Марий, Татар АССР-лерде, Тюмень, Тамбов, Псков болгаш өске-даа областарда бо чылын автомашиналыг озал-ондак болур таварылгаларның саны өскен. Бодавыже бо черлерде орук шимчээшкининге озал-ондак болдурбазының талазы-биле айтырыглаже чогуур кичээнгей салбайн, бар аргаларны болгаш курлавырларны четче ажыглавайн турар.

Орук шимчээшкининге озал-ондак болдурбазының талазы-биле Бүгү-эвилел көрүлдезин бо чылын бир-ле дугаарында эрттирип турар. Ооң кол сорулгазы болза күрүнеиниң болгаш хөй-ниитинин бүгү организацияларының ажыл-чорудулгазын идепкейжидип турган, озал-ондак болу бээр чоруктар-биле демиселге бар аргаларны болгаш чепсектерни ажыглап, киириштирерин чедип алыры болур.

Кандыг үүлдерже кичээнгей салыры эргежок чугулал? Хамыктың мурнунда чолаачыларның болгаш чадаг кижилериниң маңаа холбаштыр билини бедидер, сагылга-чурумун быжыглаар, автомашиналарны эзирик башкарар чорук-биле демиселди күштелдирер. Бо чылдың бирги чартыында озал-ондак болдурган чолаачыларның үш кижиниң бирээзи-ле ону эзирик чоруп турган үүлгеткен бооп турар. Ылаңгыя Азербайджан, Таджик, Туркмен, Кыргыс ССР-лерде бо айтырыгже онза кичээнгейни салза чогуур.

Хуузунда машиналарлыг кижилерни ап көөр болза, оларның буруузу-биле озал-ондактың санының өзүп турары хараалаңчыг. Эрткен чылдың бо үезин-биле деннээрге бо чылын ындыг таварылгаларның саны 21,3 хуу хөй болган. Ооң бир кол чылдаганы берге, айыылдыг хире оруктарга машиналарны эмин эрттир дүрген маңнадырында. Автомашиналыг озал-ондактыг бүгү таварылгаларның 40 хуузу ооң үржуундан бооп турар. Хөй-хөй черлерде чаа-ла эгелеп чоруур чолаачыларга эмин эрттир кайы хамаан чөк дүрген маңнадырын чөпшээреп турар таварылгалар бар.

Хоорай кыдыгларында оруктарга машиналы шакта 80 километрден ажыр дүрген чорутпас талазы-биле сүмени ылаптыг боттандырып турар Украинаның, Латвияның, Москва областың дуржулгазы болза автомашиналыг озал-ондакты болдурбазының эң чугула чүүлү болур дээрзин бүзүреллиг бадыткап турар. Орук шимчээшкининге озал-ондак болдурбас талазы-биле Бүгү-эвилел көрүлдезиниң үезинде ол айтырыгларны кичээнгейлиг өөренип көөр, тодаргай хемчегларни алыр ужурлуг. Ынчаарга орук шимчээшкининге машинаны дүрген чоруларының корум-чурумунга иштики херектер органнары болгаш хөй-ниити шынгыы контрольлу тургузар апаар. Көдээ черлерге автомашиналыг озал-ондактың өзүп турарын кичээнгейге алза чогуур. Автооруктарга озал-ондактың бооп турар чылдагааннарын чайладыр талазы-биле ССРЭ-ниң Көдээ ажылагый министерствозу, «Сельхозтехника», колхозтар болгаш совхозтар улуг организаксчы ажылды чорудар ужурлуг.

Автомотога ынакшылдыгларының ниитилели хуузунда машиналыг кижилериниң болгаш мотоциклистериниң арызынга улуг ажылды чорудар хүлээлгелиг. Ол ниитилел орук шимчээшкининиң корум-чурумунуң, янзы-бүрү байлаларга автотранспорт машиналарын башкарар аргаларының талазы-биле кичээлдерни организастарынче кол кичээнгейни мөөнүзөр, кадык камгалалының ажылдакчылары-биле ады алкоголизмге үдур пропаганданы калбартыр ужурлуг.

Орук шимчээшкининге озал-ондак болдурбас талазы-биле Бүгү-эвилел көрүлдезиниң үезинде хоорайларның бүгү чурттакчылары, күрүнеиниң болгаш хөй-ниити организациялары чурттуң оруктарынга озал-ондак болур чоруктар-биле демиселге эки түңнеллерни чедип ап шыдаар дээрзинге бүзүреп турар бис.

ВЛАДИВОСТОК. Колумбияның шериг-далай күштериниң «Глория» деп өөредилге суднозунуң Владивостокка найыралдыг аян-чоруу беш хонук иштинде үргүлчүлээн. Аалчылар хоорай-биле танышкан, Владивостокка тускай чедип келген «Дмитрий Пожарский» крейсерге олурупкаш оожум-океанчы дайынчылар-биле ужурашкан, Ыракыы Чөөн чүктүң далайга эжиндирериниң дээди училищезиниң «Профессор Ющенко» дээр өөредилге суднозунга чораанныр.

ЧУРУКТА: ужуражыышкынга чедип келген крейсерниң хүндүлүг аалчылар дептеринге колумбий аалчылар боттарының бижилгезин арттырып каап турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КНО: НИИТИ ЧУГААЛАЖЫЛГА ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXX сессиязында ниити чугаалажыышкыннарның баштайгы неделязы делегей ниитилежилгезиниң кичээнгейиниң төвүнде дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкыны, дайын айылының одагларын чок кылыр болгаш улустарга быжыг база үр тайбыңны хандырып бээр деп чүткүл, чепсегленнишкинни дүжүрери турып турар дээрзин көргүскен.

Дүшкүүрлүг чоруктуң улам ыңай көшкаарының чорудулгазы чепсегленнишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрерин чедип алырының талазы-биле дээштиг базымнарны боттандырарын негеп турар деп, Малагасий Республиканың даштыкы херектер министри Р. Тиандраза өнзалап демдеглээн.

Империалистериниң Индий океан бассейнинде шериг белеткелдеринге Р. Тиандраза шиитпирлии-биле удурланып чугаалаан болгаш ол делгем районну тайбынның зоназы кылыр дугайында КНО-нуң декларациязын күүседириниң эргежок чугулазын демдеглээн.

Чоокку Чөөн чүкте дүшкүүрлүг чоруктуң одаан чок кылырынче кыйгырган, Р. Тиандраза болза өжелеттирген араб девискээрлерден бүгү израиль шериглерни соңгаарладыышкын чокка үндүрерин болгаш Палестинаның араб улузунуң дүрүм өзүгаар эргелерин хүндүлеп көөрүн негээн.

Сирия Араб Республиканың премьер-министриниң ораланчызы болгаш даштыкы херектер министри А. Х. Халдам сөс алгаш, Синай чартык ортулукта Израильдиң болгаш Египеттиң шериглерин ангылаар дугайында кезик-чамдык, кызыгаарлаттынган дугуржулга Чоокку Чөөн чүкте үскүлежиишкиннің бүгү тала-биле политиктиг таарыштырылгазын чоокшулаттпайн турар деп демдеглээн. Ол дугуржулга өзүлүг тайбыңның оруундан бисти өскээр аппар чыдар болгаш израиль агрессияның халдаан улустарынга эвес, харын агрессорга артык күштү берип турар дээрзин демдеглээн. Ол дугуржулга араб улустарының күзел-соруунга улур болганда, бис анаа удур бис.

Болуушкуннарның ынчаар хөгжүй бергени Чоокку Чөөн чүкке болгаш бүгү делегейге үр болгаш быжыг тайбыны тургузарының эрге-ажыктарынга таарышпайн турар деп, А. Х. Халдам медеглээн. Бирги чергениң соруулгазы — өжелеттирген араб девискээрлерден бүгү израиль шериглерни чугаа чокка үндүрерин болгаш КНО-нуң болгаш Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирлери-биле дүүштүр Чоокку Чөөн чүкке өзүлүг тайбыны тургузарын чедип алыры болур деп, ол демдеглээн.

Малайзияның делегациязының баштыңы Т. Китхаудин чавырлыышкынның чорудулгазы тайбыңны камгалаарының болгаш улустарның айыыл чок чоруун хандырарының ынанныжын экижидип турар-дыр деп, болунуң чугаазынга демдеглээн. Чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле бүгү-делегей конференциязын чыырының идеязын ол деткээн.

Каттышкан Нацияларның кежигүнүнге ВДР-ни болгаш МВР-ни доп дораан хүлээп алырын Малайзияның төлөөлекчизи негээн.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ХЕРЭЭЖЕННЕР ЧЫЛЫНГА

БОХУМ. Мында, Рурнуң улуг үлетпүрлер төвүнге херээженнерниң «Херээженнер — Европага айыыл чок чорук болгаш халы ажылдажылга дээш» деп темалыг делегей семинары болуп эрткен. Ооң ажылынга дыка хөй чурттарның төлөөлери, ооң иштинде совет делегация база киришкен. Семинарның киржикчилери янзы-бүрү ниитилел системаларлыг чурттарның аразында тайбыны хандырарының болгаш халы ажылдажылганы калбартырының дугайында айтырыгларны сайгарып көргеннер. Олар хүлээп алган медеглелинге делегейге чавырлыышкыны ыяак быжыг болдурар, политиктиг чавырлыышкынны шериг талазының чавырлыышкыны-биле немээрин чедип алыр дээш демиселге херээженнер организацияларының ажыл-чорудулгазының өзүп турарын демдеглээннер.

ХАРТУМ. Делегейниң херээженнер чылынга тураскаатқан «Араб болгаш Африка делегейниң демисежин турар херээжени» деп аттыг делегей конференциязы ажылын Хартум хоорайга дооскан. Түңнел хуралга Африканың элээн каш национал болгаш девискээр аайы-биле организацияларының конференциязынга киржип турган төлөөлери политиктиг медеглелди хүлээп алганнар. Олар империализмни, колониализмни, расизмни болгаш ядралдың база күчүлээшкиннин өске-даа хевирлерин бүрүү шаап, бүгү делегейниң улустарын неоколониализмге болгаш сионизмге удур, улустарның национал хамаарышпас чоруун чедип алыры дээш демиселни күштелдиреринче кыйгырган.

БАГДАД. Ирак болза сөөлгү чылларда национал экономиканың баазазын быжыглаар талазы-биле улуг базымны кылган. 1976—1980 чылларда чурттуң хөгжүлдезиниң планында улуг сорулгалар салдынган. Ийити беш ыылдың директиваларында кол кичээнгейни херээжен улусту бүдүүлге черлеринге идепкейлиг киириштиреринче угландырган. Оларның аразында бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле кампанияны чорудары болгаш уруглар салдарын, бичии уруглар турар өске-даа черлеринниң санын көвүдедири көрдүнген.

МОГАДИШО. Социал-экономиктиг чаарылгаларның калбак программазын Сомали Демократтыг Республикада боттандырып турар. Ол программа херээженнериң чурттуң хөй-ниити, политиктиг, культуралыг амыдыралынга киржип бодурунуң улуг аргаларын ажыткан деп, найысылал районунуң херээженнер комитетинин даргазы Уабери Хата Абдалле Моалим медеглээн. Ынна ажыттынган «Херээжен кижиниң чаа ниитилелди тургузарынга ролю» деп темалыг семинарга чүве чугаалап турган, чүгле 1969 чылдың революциязының сөөлүнде херээженнерни хостаарының талазы-биле тускай хемчегларни алганын демдеглээн. Революстуг дээди төвүлелдиң чоокта чаа хүлээп алганы ашак-калай болчурунуң болгаш өг-бүле дугайында хоойлу эргинин чанчылларын болгаш артышкыннарын узуткан, херээжен кижинин эр кижи-биле деңнеп эргезин бадыткаан.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының кыйгырыы

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязы, Европа чурттарының болгаш национал профэвилелдер организациялары Испанияда фашистиг эргечагырганың чаа үүлгедиишкининге удурланыышкынны илередири-биле Европаның бүгү чурттарынга франкизмге удурланыышкынның, Испанияга хостуг эрге-шөлээ болгаш демократия дээш демиселдиг хүнүн октябрь ийиде эрттирерин саналдаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-биле кады Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партиялары профэвилел организацияларының ол кыйгырыын деткээн каттышкан кыйгырыгны парлаар дээ шиитпирлээн. Ол кыйгырыгда мынча дээн:

Европа чурттарының болгаш национал профэвилелдериниң франкизмге удур, Испанияга хостуг эрге-шөлээ болгаш демократия дээш хөделиишкиннер хүнүн бүгү Европага четвергте, октябрь 2-де, эрттирер деп кады кылган инициативазынга Европаның Коммунистиг партиялары байыр чедирип тур.

Ол партиялар фашизмге удур ол хемчегни эң-не калбаа-биле, күштүг деткиринче бүгү ажылчы чоннарны, бүгү демократтарны, испан улустуң бүгү өөнүктерин кыйгырган.

Делегация АКШ-та

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Каттышкан Штаттарда Бүгү-делегейниң тайбың Чөвүлелиниң делегациязы ооң чиргине секретары Р. Чандра баштаалыр эң-не баштай барган. Делегацияның составында Англияның, Индияның, Польшаның, Совет Эвилелиниң, Швецияның болгаш өске-даа элээн каш чурттарның хөй-ниитичи болгаш политиктиг сураглыг ажылдакчылары кирген.

Аян-чорук тайбың дээш демиселдиң шимчээшкинин улам ыңай быжыглаар арганы бээр деп, аңаа болган парлаалга конференциязынга медеглээн.

Совет төлөөлекчи, «Москоу ньюс» солунуң кол редактору Я. А. Ломко Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Хельсинкиге болган Чөвүлел хуралдың чедишкининг доозулганы-биле холбаштыр АКШ-ка ТБЧ-ниң делегациязының келгени тайбың кожа-хелбээ догунаашкынның идеяларын пропагандалаарынга чугула рольду ойнаар ужурлуг деп демдеглээн.

АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Айыыл чок чорук Чөвүлели Вьетнам Демократтыг Республиканы болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканы КНО-нуң кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Кол Ассамблеяның XXX сессиязының ол айтырыгны доп дораан шиитпирлээр деп сүмелээнин Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң чугаалажып көргени ол.

Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң 14 кежигүннери ВДР-ни болгаш МВР-ни КНО-га хүлээп алыр дугайында Кол Ассамблеяның сүмелээнин чүүлдүг деп бадылаан.

Ынчалза-даа вьетнам улуска эң калбак деткимче турда-ла, АКШ-тың төлөөзи чангыс талдан бадылашкынны күш чок болдурар эргени ажыглааш, вьетнам ийи күрүнени КНО-нуң кежигүнүнге хүлээп алырына шаптыктаан. Оон-биле АКШ КНО-нуң Кол Ассамблеязының резолюциязында КНО-нуң кежигүннериниң хөй кезиниң илереткен тура-соруунга удурланыышкынын көргүскен.

ССРЭ-ниң КНО чанында доктаамал төлөөлекчизи Я. А. Малик вьетнам ийи күрүнениң талалакчыларының болгаш өөнүктериниң күүлүг үүнүнге болгаш күзел-соруунга Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң ол доктаамал кежигүнүнүң каттышпайн, бадылашкынны күш чок болдурарын соора ажыглаан турарынга хараалашкынын илереткен. Ол ийи хамаарышпас вьетнам күрүнелерин КНО кежигүнүнге хүлээп алырын моон соңгаар соңгаарладыр чорук кандыгдаа үндезин чок деп, совет төлөөлекчи чугаалаан.

КНО-га ВДР-ни болгаш МВР-ни хүлээп алырына АКШ-тың шаптыктан турар чоруу тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктарындан каржып турарын Танзаниямның төлөөлекчизи С. А. Салим чугаалаан. Швед Төлөөлекчи У. Рюдбек АКШ-тың шын эвес туружунга хараадап турарын база илереткен.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ВДР-ни болгаш МВР-ни КНО кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында айтырыгның талазы-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң үезинде Каттышкан Штаттарның шын эвес туружунга «Нью-Йорк таймс» солун буруу шаап бижээн.

Президентиге айыыл чок болурунга

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президентини болгаш ооң өг-бүлезиниң кежигүннерин, президент чорааннарны, улуг хүндүткелдиг даштыкы залчыларны, а ол ышкаш чурттуң эң бедик албан-дужаалдыг черлеринге кандидаттарны камгалаар талазы-биле харыысалгалыг чажыт албан черинин чарыгдалынга хереглээр немелде акша тускайлаарын АКШ-тың президентизи Дж. Форд конгресстен дилээн.

Дж. Форд төлөөлекчилер палатазының даргазынга чорукчы чагаазынга 13 миллион долларны үндүрүп бээрин негээн. Ол акша-хөренги чажыт албан черинин кижилеринге бээринге, Ак бажыңның камгалалын күштелдиреринге ажыглаттынар апаар. Чажыт албан черинин ажылдакчыларының саны 1 500 кижи чедир көвүдедир деп турар.

Президент немелде акша гуужайлаарын АКШ-ка өөлүг болуушкуннарга, а ол ышкаш Каттышкан Штаттарга ам болдур президент соңгулдазынга кандидаттарның амы-тынынга айыыл чок чорукту хандырарынга холбаштырган. Чүгле сентябрь айда безин Дж. Фордтуң амы-тынынга чедерин ийи катап ораладшканы билдиргир болгай.

Сентябрьның үш неделязының иштинде президентиниң адынга 320 удаа кыжаныыпкын билдиргеп деп, сан министри У. Саймон дыңнаткан.

Дж. Фордтуң өөлүг үеде чамдык штаттарга аян-чоруунуң үезинде ооң айыыл чок чоруун хандырарының онаа хемчегларын алган. Сентябрь 30-де Чикагоже президентиниң автомобилиниң эртер оруунга чажыт ажылдакчылардан ангыда 12 муң хире полицейлерин база таңнылдалын каан турган.

ШКОЛАЛАР УЛУСТУҢ КОНТРОЛЮНДА

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Бүгү эге болгаш ортумак хуу школаларны национализастаар дугайында шиитпирни Эфиопияның чазаа хүлээп алган. Ында 150 муң өөренникчилер өөренип турар болгаш 4500 башкылар ажылдан турар 820 школалар күрүнениң контролюнда кирген.

Ол сан-түңнерни дыңнадып тура, өөредилге министерствозу бодунуң парлаш үндүрген медеглелинде школаларны национализастаар деп шиитпир улус өөредилгезиниң системазын үндезини-биле экижиде-ринче, а ол ышкаш калбак хөй-ниитиниң талазында уруглары өөредиринге контролду хандырарынче угланган деп онзалап демдеглээн. Өөренникчилериниң ада-иелерин-даа, ол чернин эрге-чагыргаларын-даа төлөөлөөр ужурлуг школа комитеттерин тургускан. Школаларны удуртун-башкарарынга олар улуг рольду ойнаар ужурлуглар.

Өөредилге министерствозу школа программаларын ажылдап кылыр, өөредилгениң кол сорулгаларын тодарадыр, школаларның материал-техниктиг хандырылгазының дугайында сагыш салыр деп, медегледе демдеглээн.

Чилиниң эрес-маадырлыг патриоттары-биле эпсеткил каттыштырылгазының массалыг митингизи Прагага болган. Аңаа Чилиниң Компартиязының Чиргине секретарының оглу Луис Альберто Корвалан киришкен. ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

ПОРТУГАЛИЯДА БАЙДАЛ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның премьер-министри алмирал Пиньейру ди Азиведу телевидениеге чүве чугаалааш, радио болгаш телевидение станцияларын шериг эзлеп алганының чылдагааннарын тайылбырлаан. Революстуг төвүлелдиң болгаш чазактың үүлдүгаунуң көргенин өзүгаар ындыг шиитпирни хүлээп алганын ол медеглээн. Ол хемчег «чуртка онза байдалды чарлаарындан чайлаарынче», «политиктиг, социал болгаш экономиктиг доктаамал эвес чоруктуң өөлдезин чок кылырынче» угланган деп, премьер-министр чугаалаан.

Ол айтырыг талазы-биле Португалияның Компартиязының ТК-зының политкомиссиязы медеглел кылган. Радио болгаш телевидение «шын болгаш объективтиг информацияны берип, революсчу чорудулганы болгаш революцияның чаалап алышкыннарын камгалаар ужурлуг. Оларны кандыг-бир партия азы бөлүк бодунга чагырып алырын болгаш боттарының партийжи сорулгаларынга ажыглаарын болдурбас ужурлуг», деп ПКП санап турар.

Радио болгаш телевидение станцияларынга революстуг чорудулгада киржип турар чөөн үзелдиглерге удур истеп-сүрүүшкүнү кылбайн, харын массалыг информацияның органнарында харыысалгалыг эрге-дужаалдарны эзлеп турар реакциялыг кижилерни бөөн арыглаар ужурлуг деп, политкомиссия медеглээн.

ПРЕМЬЕР-МИНИСТРНИҢ АЙТЫЫШКЫНЫ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Премьер-министр Пиньейру ди Азиведуның айтыышкыны-биле чепсектиг күштерниң үш хевириниң кезектери ийи хонук иштинде оларны эзлеп келгени «Катап тургузуушкун радиозундан» ангы, радио болгаш телевидение станцияларындан үнүп чоруткан деп, хөй-ниити информациязының министерствозу октябрь 1-де албанның дыңнадыында дамчыткан.

Шериг кезектерин үндүргенин «радио болгаш телевидение станцияларын эзлеп алырының эргежок чугулазынга чедирип келген пропаганлачы кампанияны каталтаарынга ажыглавас боор» деп идегелди дыңнадыгда илереткен. Премьер-министр, ревчөвүдел болгаш чазак «эрге-чагырганың органнарын, революстуг чурумну болгаш революцияны камгалаарда онза хемчегларни ажыглаарының эргежок чугулазы тургустунмазынга» идегелди илереткен.

«Амгы байдал серемчилелдиг чорукту сагыырын, контрреволюцияга удур, медерелдиг-биле ийикпе, азы болу ону күзевейн контрреволюцияга дузалап турар болүктерге болгаш ийи-чаңгыс кижилерге удур дээштиг хемчегларни ап чорударын даңдырып турар» деп, дыңнадыгда демдеглээн.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ХЕРЭЭЖЕННЕР ЧЫЛЫНГА

БОХУМ. Мында, Рурнуң улуг үлетпүрлер төвүнге херээженнерниң «Херээженнер — Европага айыыл чок чорук болгаш халы ажылдажылга дээш» деп темалыг делегей семинары болуп эрткен. Ооң ажылынга дыка хөй чурттарның төлөөлери, ооң иштинде совет делегация база киришкен. Семинарның киржикчилери янзы-бүрү ниитилел системаларлыг чурттарның аразында тайбыны хандырарының болгаш халы ажылдажылганы калбартырының дугайында айтырыгларны сайгарып көргеннер. Олар хүлээп алган медеглелинге делегейге чавырлыышкыны ыяак быжыг болдурар, политиктиг чавырлыышкынны шериг талазының чавырлыышкыны-биле немээрин чедип алыр дээш демиселге херээженнер организацияларының ажыл-чорудулгазының өзүп турарын демдеглээннер.

ХАРТУМ. Делегейниң херээженнер чылынга тураскаатқан «Араб болгаш Африка делегейниң демисежин турар херээжени» деп аттыг делегей конференциязы ажылын Хартум хоорайга дооскан. Түңнел хуралга Африканың элээн каш национал болгаш девискээр аайы-биле организацияларының конференциязынга киржип турган төлөөлери политиктиг медеглелди хүлээп алганнар. Олар империализмни, колониализмни, расизмни болгаш ядралдың база күчүлээшкиннин өске-даа хевирлерин бүрүү шаап, бүгү делегейниң улустарын неоколониализмге болгаш сионизмге удур, улустарның национал хамаарышпас чоруун чедип алыры дээш демиселни күштелдиреринче кыйгырган.

БАГДАД. Ирак болза сөөлгү чылларда национал экономиканың баазазын быжыглаар талазы-биле улуг базымны кылган. 1976—1980 чылларда чурттуң хөгжүлдезиниң планында улуг сорулгалар салдынган. Ийити беш ыылдың директиваларында кол кичээнгейни херээжен улусту бүдүүлге черлеринге идепкейлиг киириштиреринче угландырган. Оларның аразында бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле кампанияны чорудары болгаш уруглар салдарын, бичии уруглар турар өске-даа черлеринниң санын көвүдедири көрдүнген.

МОГАДИШО. Социал-экономиктиг чаарылгаларның калбак программазын Сомали Демократтыг Республикада боттандырып турар. Ол программа херээженнериң чурттуң хөй-ниити, политиктиг, культуралыг амыдыралынга киржип бодурунуң улуг аргаларын ажыткан деп, найысылал районунуң херээженнер комитетинин даргазы Уабери Хата Абдалле Моалим медеглээн. Ынна ажыттынган «Херээжен кижиниң чаа ниитилелди тургузарынга ролю» деп темалыг семинарга чүве чугаалап турган, чүгле 1969 чылдың революциязының сөөлүнде херээженнерни хостаарының талазы-биле тускай хемчегларни алганын демдеглээн. Революстуг дээди төвүлелдиң чоокта чаа хүлээп алганы ашак-калай болчурунуң болгаш өг-бүле дугайында хоойлу эргинин чанчылларын болгаш артышкыннарын узуткан, херээжен кижинин эр кижи-биле деңнеп эргезин бадыткаан.

С. А. Есенинниң төрүттүнгениниңдеп бээр 80 чыл болганынга

СЕТКИЛДИҢ ЫРААЖЫЗЫ

Орус бойдустуң, ханы сеткилдиң, ынакшылдың уян ыраажызы Сергей Есенин 1895 чылдың сентябрь 3-те төрүттүнген. Бодунуң дугайында ол хөй чүве биживес чораан: «Мээн намдарым шүлүктеримде» дээр турган. Шынаппа Есенинниң шүлүктеринде ооң нарын, төрүлдээлиг чүрүттүлгазы, бодал-сеткили, өөрүшкүзү болгаш ундаралы шуптузу долузу-биле илереттинген.

Шүлүктерим
Чүрүттүлгамны
Тавар топтуг
Төвүүлөңер.

Сергей Есенин шүлүктеринде бодун «тараачыныың оглу мен», «кедээниң хамаатызы мен» деп чоргаарал-биле адаттынгылаан. Каза-даа чоразш, кандыг-даа улуг алдар-аттыг апаргаш, ол тараачын Россияны бодап, ооң идегел-чаланыбиле чүрүттүп чораан. Шүлүк бижиир ажылын бөзин тараачынның ажылы-биле деңнээн: «Шүлүк бижиири—чер чарары-биле дөмей... Күштү, дерни үндүрбеске черле хоржок».

Есенинниң улуг поэмаже өруу белен, дорт эвес болган. 1915 чылда ол Петербургка чеде берген. Найысылалдың литературлуг нарын амыдыралын билип, орта бодунуң өруун ол тып шыдаан. Ооң уян аялгалыг шүлүктери, бодунуң бодүүн тараачын аяныпнчизи Петербурттуң чогаадыкчы ниитизин кайгаткан. Чондан үнген ханы лазыл-дөгүт талантылыг шүлүкчүүнүң тыптып келгенин Петербурттуң хөй-ниитизи хүлээп көре берген. Ангы-аңгы литературлуг агымнарга каттышпайн, А. Блокту эдерип, ооң дуза дилээн.

Петербугка ол Рязаньдан келген аныяк тараачын эвес, а хөй-ниитиниң нарын айтырыгларын сайгарып билир, амыдыралдың кадыр-берт оруктарын эрткен шүлүкчү болуп келген. 1912—1914 чылдарда ол Москвага Сытин типографиязынга ажылдап, ажылчыннарның аразынга чүрүттаан, оларның салдары-биле чамдык үүлдерге хамаарылгазы өскерилген-даа.

С. Есенинниң 1916 чылда үнген баштайгы чыындызында карген үжен үш шүлүүнүң шуптузунда бойдустуң чазагай чараш өңнери, тааланчыг уян үннери сицниккен. Бойдустуң чурумалының аразында чоннуң амыдыралы көстүп, Есенинниң делегей дайынынга, социал болуушкуннарга хамаарылгазы илереттинер.

Октябрь революциязын Есенин ирил бүстүр четкен «эргиг езунуу» чуй шапкан ушбаш чок «казыргы-шуурган» кылдыр хүлээп көрген. Маяковскийге, Демьян Бедныйга ужур-утказы тода билдингир ол улуг эргилде Есенинге кончуг билдинмес, будулгаазынныг үүл болган.

Кайгамчык талантылыг шүлүкчү пер кырынга чүгле үжен үш чыл чүрүттаан.

Ооң эрткен оруу берге, нарын-даа болза, шүлүктери амыдыралчы, арыг, шынчыбиле, төрээн черинге, чонунга ханы ынакшылы-биле чечен чогаалда онзагай исти артыры, уян сеткилиниң илерели болган. Есенинниң сөөлгү чогаалдары ханы философчу уткалыг, уран үүлдүң деңнел чок эртинези болур. «Тараачын оглу» бүгү делегейге билдингир улуг орус шүлүкчү апарган. Колдуунда ливиктиг шүлүкчү болбушаан, С. Есенин эн-не ханы сеткил-сагыжын илереткен шүлүктеринге Төрээн чүртүүнүң патриоду, хамаатызы бооп илерээн.

Ооң кызыгаар чок далай дег талантызы совет улустуң ынакшылын, хүндүткелин шагдан бээр чаалап алган, хөй-хөй катап үнген номнары делгиирлерге үр-ле чытпас, номчукчуның холунда чоруур эртинелер болган.

С. ЕСЕНИН.

Сесерликтиң чимизи дег

Сени көөрге кударанчыын,
Сеткилимге аарышкылыын
Сентябрьниң алдын чүпуу
Сөңдэ, меңээ артып калзын.
Сагышка анчыг, өлүмзүргей
Чаъс дагжап эртиен ышнаш
Зөт-кештиң чылыын сорган
Эриннерни сагынгаш чоор...
Орай кустүң хыраазы дег,
Ол-даа база арлы берзин,
Хамаан эвес ону чоор мен
Хайныып келген өөрүшкүм бар.
Бо-ла чораан назынымда
Бодумну-даа камнаваан мен.
Эрткен оруум эвээжин аар,
Эттинмес чазыым көвейин аар.
Каас-коя хөөрге дөмей
Каттырынчыг чүрүтталга-дыр,
Кедизи чок, дүмбейзимээр
Кемзэки имир сагындырар.
Сесерликтиң чимизи дег,
Сен-даа, мен-даа хадый бээр бис.
Харлыг кыжын чечек үнмес
Харын ону сагынгаш чоор.

1923 ч.
М. Доржу очулдурган.

ЫРЫ ОРАНЫНЫҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИ

Воронеж девискээри шаандан бээр ыры ораны деп адаткан. Орта Воронеж ырларының каас-чараш тааланчыг чаңгызын делегейге диңмиреткен кайгамчык хөгжүмчүлер, ыраажылар төрүттүнген. Чоннуң шаандакы хөгжүмчү, ыраажы чаңчылдары мында нептереп, сайзырап турар. Областың хоорай, суурларында чүс-чүс ыры коллективтери ажыл-ишчилерни хаара туткан.

Воронежтиң Күрүненің орус улустуң ниити ыры коллективиниң ат-сураа бүгүдеге билдингир. Ол үжен ажыг чыл бурунгаар тургустунган.

Ооң чогаадыкчы курлавырында улустуң эрги-даа, чаадаа ырлары, оюн-тоглаа, куда ырлары, сеткилди дөөлдурар үян ырлар бар. Оларның концерт бүрүзү — хөглүг, эрескапшагай, аянныг, чараш байырлал. Номер бүрүзү балеттиң болгаш ырының онзагай каттыжыышкыны. Ырларны аная ырлавас, оларны балалайканың, эдиски-сыгыртыларның, омааштарның, гармоньнарның болгаш улустуң өскедаа хөгжүм херекселдериниң уделгези-биле ойнаар.

Ниити ыры коллективи хөй үнге бижиттинген орус улустуң муң хире ырларын чыгган, концерттеринде киргилээн.

Воронежтиң Күрүненің орус улустуң ниити ыры коллективи совет уран чүүлү даштыкыга чаңгыс эвес удаа төлээлеп чораан.

ЧУРУКТАРДА: Воронежтиң Күрүненің орус улустуң ниити ыры коллективи орус улустуң ножамыктарын күүседип тур. Солизи Людмила Струкова (солагай талазында чурукта); орус пляскаңы танцы бөлүү күүседип тур.

А. НЕВЕЖИННИҢ фотозу. ПМА.

Фармацевтика үлетпүрүнге

Шөкар ивилер болгаш сыынныарның консервалаан мыйыстарын 80 муң килограммны Даг-Алтайның малчыннары фармацевтика заводтарынче чоруткан.

Алтай дээрге чүрүттүң иви, сыын ажыл-агыйлыг улуг району. Мында он дерт ажыл-агый специализастаан фермаларлыг. «Абайский» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. Ф. Поповтуң бригадазы улуг чедиишкиннерни чедип алган. Беш чыл планын ол эрткен чылын күүседипкен, а амгы үеде 1 муң 600 килограмм мыйыстарны пландан ажыр күрүнеге дужаган.

П. Ф. Поповтуң бригадазында 5 алышкы бар. Степан, Михаил, Александр, Сергей болгаш Петр Фатеевич боду тайга-дасыылды тергиин эки билир ун-салгалдыг ивижилер. Алышкалар сыын бүрүзүнден ортумаа-биле сес килограмм мыйысты ап турарлар. Бо дээрге Алтай крайда эң бедик көргүзүг бооп турар.

Бүгү-россияның театр ниитилелиниң XIII съездизи

Совет театрның ажылдакчылары боттарының эң кол сорулгазы уран чүүлдүң улустуң амыдыралы-биле харылзаазын улам-на быжыглаары деп көрүп турарлар. Бүгү-россияның театр ниитилелиниң Москвага октябрь бирде доозулган XIII съездизиниң киржикчилери ол дугайын чугаалашканнар.

БТН-ниң баштаар черинин даргазы М. И. Царевтуң кылган отчёт илеткелинде, сураг-жаан режиссёрларның, актёрларның, драматургтарның саналдарында-даа бистиң үеге төлептиг, коммунизм тургузукчуларының эрес-маадырлыг чоруктарын көргүскен чогаалдарны тургузарынче чүткүүлү илереткен.

Театр уран чүүлүнүң ажылдакчылары боттарының хүлээп алган резолюциязынга СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг үткүүрүп, боттарының бүгү талантызын, дуржулгазын болгаш арга-мергежилин коммунизм тургузуушкунунга, ленинизмнин өлүм чок идеяларының тиилээринге бээрин Коммунистиг партияга, ооң ленинчи Төп Комитединге, Совет чазакка бүзүреткеннер.

БТН-ниң XIII съездизинин киржикчилери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединче чагаа чоруткан.

Съезд БТН-ниң баштаар черинин чаа составын сонгаан. Ооң даргазынга ССРЭ-ниң улустуң артизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. И. Царев база катап сонгукан.

(СЭТА-ның көрр.).

ЧЕМПИОНАТ АЖЫТТЫНГАН

ФРУНЗЕ. Киргизияның найысылалынга октябрь 1-де хөрээжен шыдыраачыларның ортузунга ССРЭ-ниң үжен беш дугаар түңнел оюнларының байырлыг ажыдыышкыны болган. Ол ооң-биле кады делегейниң хууда бирги черин дээш эонда маргылдаазынга база хамааржыр. Ацаа тиилекчи болуп шылгараан 4 кижи эонда маргылдаазынга киржир эргеин чаалап алыр.

Чаа ажыттынган чемпионатта делегей мастерлери: Елена Фаталибекова (Москва), Майя Чибурданидзе (Тбилиси), Майя Раниккуу (Таллин), И. Козловская (Пятигорск) болгаш өскелер-даа бар.

(СЭТА).

«СПОРТЛОТО» ТИРАЖЫ

Москвага октябрь 1-де болган «Спортлото» болгаш «Спортлото—2»-ниң 37-ги тиражының түңнелдери.

«СПОРТЛОТО»: 18, 33, 34, 11, 28, 32.
«СПОРТЛОТО—2»: 18, 10, 44, 21, 16, 33.

(СЭТА).

АРЫГ ХӨЛДЕРНИҢ ЧЕРИ

Москваның чөөн талазында чүс бежен километр черде, Орус шынаанның төвүнде, өргулааш чаттыла берген. Ооң адын Мещёра дээр.

Хүн горизонт дургаар шөлүү берген хадыларлыг арганың ыдынче ажып, имиртиңней бээрге, карартыр көрүнчүктелип чыдар хөлдерлиг Мещёра тулаалары бир-ле элдептиг кылдыр сагындырар. Мещёраның хөлдери шынап-ла бойдустуң чараш черлериниң бирээзи. Оларның суу шил дег арыг, кажап-даа баларланмас.

Мещёраның байлаа — шаанда Уралдан барыын талаже шөйлүп чоруткан улуг ине бүрүлүг аърганың артыы мачаланчак арыглар. Ыяш сөөртүүнге моондактап чыткан тулаалар эрткен вектиң ажылгыр орус садыгжыларының хыдышкыныңдан дыка хөй үнелиг хадыларны камгалап кааи. Амгы үеде оларның кырый бергеннерин кичээнгейлиг «шилип» кезип турар. Ыяштар өстүрер тускай черлерни база кылгылаан.

Ында чүрүттап турарларның мшарлар деп адаары тулаалар көдээ ажыл-агыйны сайзырадырына дыка доктарлыг. Оларның-биле демисел эрткен вектиң төнчүзүнден-не эгелээн. Ам Мещёраның чавызаатарын кургадылга каналдары кежилдир эрткилээн. Сөөлгү бежен чылларда мында он-оя мелиорация станциялары кылдынган. Черинің кургадылгазын хөлчок кичээнгейлиг, бойдустуң бо бир янзы болгаш кайгамчык чараш кылдыр артын калган кыдыгжыгажында үнүш аймааның, фаунаның тускай хевринге дүүштүр чорудуп турар.

Шингээттинген черлерде хөдээ ажыл-агый дүргени-биле хөгжүп орар. Чүрүттар аразының садыглажылгазында бедин-биле үнелеттинин турар орус лённу база Мещёраның чери берип турар.

Лён Мещёрада сайзыраңгай пос-таавы үлетпүрүнүң үнде-зин болган. Крайның хоорайларының хөй кезинде амгы үениң херекселдери-биле дерттинген улуг эвес пос-таавы фабрикалары бар. Олар иогаан садтарда эштап чыдар беш муң хире чүрүттачылыг Спас-Клепиктер дээр хоорайда база бар. Маңаа сураглыг орус шүлүкчү Сергей Есенин өзүп, чоок-кавының бойдузунуң чараш-каазын ол шүлүктеринге уттундурбас кылдыр алгап-өөрээген.

Мещёрада сураггаан өскө ийи хоорай база бар. Гусь-Хрустальный... Чаражының талазы-биле шаажаңдан дудавас онза шилди Гусев заводунда кылып турар. Крайның хоорайларында соңга шили, техниктиг шил, дыранды-шил кылыр заводтар бар болгаш амдаа туттунуп турар.

Бир эвес Гусь-Хрустальныйның ат-сураа үс чыл бурунгаар билдингир апарган болза, мшарларның мырыңай төвүнде турар Шатураның алдары чүгле бежен ажыг чыл бурунгаар бүгү чүртка диңмирээн. Маңаа ГОЭЛРО-нуң ленинчи планының эң баштайгы электростанциязы туттунган. Ол торф дуазы-биле ажылдаан. Амгы үеде ооң ийги эзлчээнің тудуу чоруп турар. Торфтуң курлавыры үр үеде четчир...

1935 чылдан бээр Мещёраның чартык кезинде ажылагый чорудулгазын сокаткан. Ында крайның бойдузун өөренир сорулга-биле түргускан бир янзы лаборатория — Ок заповеднигги туруп турар. Ол Пры хемниң солагай талакы эринде турар болгаш шөлү 225 дөрбелчин километр.

Ок заповеднигинде чүгле тус черниң дириг амытаныры (эртемденнер сүт чемиштиглерниң шуптуу дөрген сес, куштарның ийи үс чөөрби дөрт, балыктарның үжен хевирлерин даңзылаан) эвес, харыл-даа «көшкеннер», ылаңгыя маңаа тааржы берген шөкар ивилер, зубрлар чүрүттап турар. Выхухоль дээр үнелиг кештиг амытанны эртемденнер онза камгадап турар. Заповедниктиң чанында музейни организастаан, орнитология станциязы ажылдап турар.

Мещёра — эрткен болгаш амгы үениң онза чараш кылдыр тудушкан белдири. Бо бүгү дээрге чер-чүртүн күш-ажылы-биле каастап, талантызы-биле магалыг чаражын камгалап алган чүрүттакчыларның ачызы-дыр.

В. РУДЕНКО,
Л. ЧИБИСЕНКОВ,
ПМА-ның корр.

БОЙДУСТУҢ КАМГАЛАКЧЫЗЫ

Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агыйының Хайыракан салбырының Ак-Тал участогунда Намдак Маспын-оолович Долаан арга-арыг хайгаарактчызы болуп ажылдап турар. Ыяш ажыл-агыйында Намдак Маспын-оолович 27 чыл ажылдап келген. Ооң ажылы хүндүлүг болгаш ажыктыг. Районнуң школачыларының аразында ол улуг ажылды чорудуп турар, арга-арыгның аныяк өңнүктериниң отрядтары-биле быжыг харылзаалыг.

Ол ышкаш Намдак Маспын-оолович бойдус байлаан чөп ажыглаар, камнаар болгаш орт айыылын болдурбас дугайында чон ортузунда тайылбыр ажылын чорудуп турар.

Тарып каан чаш ыяштарны ажаарынга арга-арыг хайгаарактчызы мергежээн. Ниитиниң малынга сиген, будук-бүрү белеткээринге Н. Долаан база бодунуң үлүг-хуузун киириштирип турар.

Ыяш ажыл-агыйынга 10 чыл, 20 чыл ажылдааны дээш хөрек демдектери-биле Н. Долаанны шаңнааны таварылга эвес. Ооң хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылының үнелели ол-дур.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

ШВЕЙЦАР СИСТЕМАНЫҢ МАРГЫЛДААЗЫ

Шыдыраа оюнунда сөөлгү чылдарда швейцар система-биле деп адаар—ойнакчыларның аттарын тускай саазынларга бижээш, чажыт дугаар тыртып ойнаар маргылдаа эдээн неп-тереңгей апарган. Мооц эки талазы үүл дээрге аңаа чеже-даа кижи ойнап болур болгаш шыдыраачыларының аразында дугуруушканын ёзугаар доктааттынган кыска хуусаа иштинде маргылдааны эрттирер аргалыг. Ол ылаңгыя хөй кижи киржикчилиг массалыг ужуражыышкыныарга солуттунмас онзагай шынарлары, шыдырааны пропагандаларының база бир солун хевири. Ооц-биле кады шыдыраачыларының мергежил белдиринге шаптыктавайн турар. Чижээ, аныяк шыдыраачы Л. Мохов эрткен кыжын Сибирь зоназынга бирги разрядтыг ойнап баргаш, аңаа чедиишкининг ойнааш спорт мастеринге кандидат атты чедип ап шыдаан. Республиканың хоочун шыдыраачыларының бирээзи М. Кенин-Лопсан мындыг системабиле найысылалдың шыдыраа клуванның болуп эрткен чемпионадынга үш чыл улаштыр кымга-даа аштырбайн, чемпион адын төлептиг эдилеп чоруур.

Швейцар системаның дүрүмүн езугаар сес салыгга бодунуң мергежилин бедидип, тураалаан разрядын чедип ап болур, а кижи бүрүзү-биле долгандыр ойнаар системага 11 ойнакчылан өрү турда, спортчу разрядты тыпсыр. Бо системаны, кажан ойнакчылар 18-тен хөй кижи чыглып келген таварылгада ажыглаар.

Бистиң республиканың шыдыраачылары швейцар система-биле бо сөөлгү ийи-үш чылдарда дидими-биле ойнап киринкеннер. Маргылдааның киржикчилери амдыызында 20 кижиден ашпайн келген. Эрткен чылын болуп эрткен республика чемпионадынга-даа, көдээ спортчуларының «Урожай» ниитилелиниң болгаш башкыларының бирги черн дээш маргылдаага-даа, Кызылдың шыдыраа клувунуң база хоорайның чемпионун илередиринге-даа 18—22 шыдыраачы киришкен.

Ам, октябрь 4-те эгелээр деп турар, Кызыл хоорайның чемпионадын база-ла маргылдааның үстүнде алаан хевири-биле эрттирерин көргеп. Маңаа спортчу эки түңнелдерин көргүскен шыдыраачылар Тыва АССР-ниң бирги черн дээш ойнаар эргеин чаалап алыр. Республика маргылдаазынга 1974 чылдың чемпиону, мастерге кандидат М. Адыг-оол, «Спартактың» чемпиону, мастерге кандидат Н. Шишигин, Кызылдың шыдыраа клувунуң үш даклыр чемпиону, дуржулгалыг шыдыраачы М. Кенин-Лопсан, «Урожайның» чемпиону, Өвүр районнуң төлээзи, бирги разрядты М. Мадон, мастерге кандидат Л. Мохов олар чалалга езугаар киржир эргелиг. А тус-тус районнарга 1975 чылдың чемпионун илередир маргылдаага тиилеп үнген шыдыраачы Тыва АССР-ниң чемпионадынга хамаарышкан районунуң адын камгалаар.

Мен болаарымга, районнар төптериниг болуп эрттер хөй кижи киржикчилиг маргылдааларны швейцар система-биле, а республиканың—кижи бүрүзү шуптузу-биле таваржып, долгандыр ойнаар арга-биле эрттирери күзенчиг.

Бир-тээ швейцар система-биле ойнаар хевир районнар төптериниг чаа иептереп турар үүве болганда, ону эрттирериниг чүрүмүн доңчу тайылбырлап бээрин оралдажып көрейн. Моон онзагай үүлү ойнакчы бүрүзүнүң мурнуу чарыынга кымныг-биле ойнаарын билип ап, чажыт дугаар тыртар.

Бирги салыгда маргылдааның таблицазында саарзык дугаарлыг кижилер агы-биле ойнаар. Чижээ, 1—2, 3—4 дээш уламчылап чорун каар.

Ойнакчы бүрүзү карточкалыг турар. Чүге дээрге дараазында салыгларда чажыт дугаар тыртарда, чүгле ону барымдаалап чорудар апаар.

Бөлүктер аайы-биле дараазында салыгларны белеткеп турда, ойнакчылар боттары-даа чажыт дугаар тыртып, удурлашкызын шилип алыр эргелиг. Чамдык таварылгаларда кайлыг-даа чажырыышкын чоккө элбан ойнаар байдал маргылдааның киржикчилерниге тургустунун кээр.

Кара талазы-биле ойнаан шыдыраачы үш улаштыр чаңгыс-ла ол өң-биле ойнап болбас. Ындыг чорук тургустунун келгенде ол ойнакчыны өске болукче өскедин азы бадырып тургаш, шилчидер.

Оюн үезинде таваржып кээр мындыг янзылыг болуушкуннарны шуптузун бирдеи бирээ чокка маргылдааның негелдерниге кирп бижип, демдеглеп, баш удур дугуржуп алыры чугула.

Швейцар система-биле болуп эртип турар маргылдааларны неп-тереп, сайзырацгайжыдарынга дуржулгалыг судьялар В. Кудинов, Н. Шишигин, Б. Седен-Хуурак, А. Борзенко болгаш өскелер-даа боттарының үлүүн киирип, мергежилин белдидип турар.

Д. САЛЧАК,
республиканың шыдыраа талазы-биле судья коллегиязының даргазы.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 3-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10—«Братскының өөредиги». Документалдыг фильм.
9.30—«Орус чугаа».
10.15—«Совет хоойлужудулганың үндезиннери». «Совет өг-бүле эрге-хоойлузу».
10.45—Ургуларга фильм. «Анютаның оруу». Уран-чечен өңнүг фильм.
12.25—«Хөглүг старттар». Өңнүг.
13.00—Киножурнал.
13.10—«Тывызыктар тыпканы». Өңнүг.
13.30—«База катап даң бажы». Уран-чечен фильм.
14.50—«Адаларның алдарлыг оруу-биле».
15.50—«Музыканың делегей хүнү». Концерт. Өңнүг.
16.50—«Чурукчу М. Чюрлёнис». Төрүттүнгениниңдеп бээр 100 чыл болганынга. Өңнүг.
17.30—«Үе». Информастыг программа.
18.00—Москваның күрүненің ниити ыры училищезиниң оолдарының ниити ырының концерти.
18.40—«База катап даң бажы». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер.
20.25—Телемедээлер (орус дылга).
20.40—«Съездиден съезд чедир». Дамчыдылга.
21.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.30—«Музыканың делегей хүнү». Концерт. Өңнүг.
22.30—«Чурукчу М. Чюрлёнис». Төрүттүнгениниңдеп бээр 100 чыл болганынга. Өңнүг.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—01.00—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. «Динамо», (Москва)—ЦСКА. Өңнүг.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнаткызын ёзугаар алырга, бөгүн республиканга болгаш Кызылга шөкар булуттаар, чаъс чагбас. Барын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер.

Агаарның температураазы даглыг черлерге 8—13, өскелерниге 14—19, Кызылга 17—19 градус ылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТЯБРЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Школа директорунуң демдеглелери» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.20, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыныды 9.20, 14.20, «Ол чаасканн эвес чораан» 10.50, 15.50, Хоорайда ийи кижи» 12.30, 17.50, 19.20, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Идегелдиг өңнүк Санчо» 10.00, «Виннету — Инчу-Чунпуц оглу» 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Нина» 15.00, «Сангам» (2 серия) 16.50, 20.00 шактарда.

Кызыл-оол Доңгакович Төмүрнүң «Тыва» совхозка 1975 чылдың август 14-те мал саткан дугаймда 014249 дугаарлыг квитанциязын ниткеп-биле күш чок деп саналар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчызының 35-24, пропаганда киллизиниң 31-75, харылсалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, корректорларының 27-41, бухгалтериянның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 15877 ЧАГЫГ № 3388

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографидзы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00945